

Doprinos teorije socijalnog učenja objašnjenju nasilja u partnerskim odnosima

Kurtić, Karmela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:890327>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Karmela Kurtić

DOPRINOS TEORIJE SOCIJALNOG UČENJA
OBJAŠNJENJU NASILJA U PARTNERSKIM
ODNOSIMA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Karmela Kurtić

DOPRINOS TEORIJE SOCIJALNOG UČENJA
OBJAŠNJENJU NASILJA U PARTNERSKIM
ODNOSIMA

ZAVRŠNI RAD

prof. dr. sc. Ninoslava Pećnik

Zagreb, 2024.

Doprinos teorije socijalnog učenja objašnjenju nasilja u partnerskim odnosima

Sažetak

Doprinos teorije socijalnog učenja je neupitno značajan u kontekstu razumijevanja nasilja u partnerskim odnosima. Od početka života u primarnoj obitelji i stjecanja stila privrženosti do traganja za intimnošću s partnerima u odraslom životu ukazuje se značaj naučenih komunikacijskih ili agresivnih ponašanja kojima su se koristili roditelji osobe. Isto tako, doživljajem nasilja unutar primarne obitelji, u ulozi žrtve ili promatrača, tolerancija na nasilje raste, kao i mogućnost normalizacije nasilja unutar partnerskih odnosa u budućnosti. Važna je spoznaja vrsta i oblika nasilja te specifičnosti nasilja u partnerskim odnosima, kao i uloga koju spol žrtve ima u pogledu viktimizacije. Tolerancija na nasilje, iskustvo primarne obitelji i međugeneracijski prijenos nasilja, adolescentske partnerske veze i korištenje alkohola samo su neki od rizičnih čimbenika za stupanje u nasilne partnerske odnose. Važno je spoznati zašto u određenom odnosu dolazi do nasilja, uvidjeti čimbenike zaštite i utvrditi učinkovite preventivne programe koji će omogućiti prekid svakog potencijalnog kruga nasilja.

Ključne riječi: teorija socijalnog učenja, partnerski odnosi, nasilje u partnerskim odnosima, rizični čimbenici, međugeneracijski prijenos nasilja

The contribution of social learning theory to the explanation of violence in partner relationships

Abstract

The contribution of social learning theory is undoubtedly significant in the context of understanding violence in partner relationships. Even from the beginning of life in the primary family and over the acquisition of commitment style up to the search for intimacy with partners in adult life, the importance of learned communication or aggressive behaviors used by the person's parents is indicated. Likewise, experiencing violence within the primary family, no matter the role of victim or observer, tolerance to violence increases, as well as the possibility of normalizing violence within partner relationships in the future. It is important to know and recognize the types and forms of violence and the specificities of violence in partner relationships, as well as the role played by the victim's gender in terms of victimization. Tolerance to violence, primary family experience and intergenerational transmission of violence, adolescent partner relationships and alcohol use are just some of the risk factors for entering into violent partner relationships. It is important to figure out why violence occurs in a certain relationship, to recognize the factors of protection and to establish effective preventive programs that will make it possible to break any potential cycle of violence.

Key words: social learning theory, partner relationships, violence in partner relationships, risk factors, intergenerational transmission of violence

Izjava o izvornosti

Ja, Karmela Kurtić (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Karmela Kurtić v.r.

Datum: 03.07.2024.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Teorija socijalnog učenja.....	2
2.1. Važnost teorije u kontekstu partnerskih odnosa.....	3
3. Nasilje u partnerskim odnosima.....	4
3.1. Vrste nasilja	5
3.1.1. Psihičko nasilje	5
3.1.2. Fizičko nasilje	5
3.1.3. Seksualno nasilje	6
3.1.4. Ekonomsko nasilje	6
3.2. Oblici nasilja	6
4. Specifičnosti nasilja u partnerskim odnosima.....	7
4.1. Osobine žrtvi i počinitelja nasilja.....	7
4.1.1. Osobine žrtvi nasilja.....	7
4.1.2. Osobine počinitelja nasilja.....	7
4.2. Rodne razlike u partnerskom nasilju	8
4.3. Stil privrženosti i partnersko nasilje.....	10
4.3.1. Privrženost zlostavljača prema partneru	11
5. Posljedice nasilja u partnerskim odnosima	12
6. Zakonska regulativa u Republici Hrvatskoj.....	12
7. Rizični čimbenici za nasilje u partnerskim odnosima.....	13
7.1. Primarna obitelj	13
7.2. Međugeneracijski prijenos nasilja.....	14
7.3. Adolescentske partnerske veze.....	15
7.4. Konzumacija alkohola	16
7.5. Tolerancija na nasilje	17
8. Zaštitni čimbenici i prevencija partnerskog nasilja.....	17
8.1. Intervencije za žrtve i počinitelje nasilja	17
8.2. Intervencije u ranoj dobi za promatrače nasilja.....	18
8.3. Strategije za sprječavanje nasilja u partnerskim odnosima	19
9. Zaključak.....	20
Popis slika	22
Literatura.....	23

1. Uvod

Teorija socijalnog učenja objasnila je učenje ponašanja na način da ljudi uče promatranjem, a povratna informacija na promatrano ponašanje uvjetuje hoće li se ponašanje pokušati reproducirati (Bandura, 1971.). Ukoliko je promatrano ponašanje nasilničko, i nema kazne ili čak ima pozitivno potkrepljenje, ponašanje se uči i velika je vjerojatnost njegova imitiranja (Bandura 1971.). Prema tome, nasilje koje je naučeno tijekom djetinjstva se odražava na partnerske odnose u odraslom životu (Dodaj i sur., 2017.).

Nasilje u partnerskim odnosima obuhvaća veliku problematiku koja uključuje psihičku, fizičku ili seksualnu povredu ili kontrolirajuće ponašanje, a provodi ga intimni partner žrtve (World Health Organization, 2024.). Posljedice nasilja na žrtvu djeluju ugrožavajuće na njezino fizičko i mentalno zdravlje; od nesanicice do anksioznosti i depresije, pa čak i suicidalnosti (World Health Organization, 2024.).

Ističe se važnost odnosa unutar primarne obitelji kao prediktora potencijalnog nasilja po zasnivanju vlastite obitelji (Tontodonato i Crew, 1992.); te se pokazuje razlika po spolu gdje dječaci i djevojčice različito doživljavaju nasilje među svojim roditeljima (O' Leary, 1988., prema Tontodonato i Crew, 1992.). Razlike s obzirom na spol se ne mogu poreći (Ajduković i Pavleković, 2000.), iako je potrebno biti oprezan pri izvođenju zaključaka (Fiebert, 2001., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Osim spola, stil privrženosti isto igra važnu ulogu, s obzirom na to da osobe koje razviju sigurni tip privrženosti sa svojim roditeljima u djetinjstvu imaju partnerske odnose sa duljim trajanjem u usporedbi sa osobama s ostalim tipovima privrženosti (Keelan, Dion i Dion, 1998., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Međugeneracijski prijenos nasilja je fenomen koji nam pokazuje važnost učinka teorije socijalnog učenje, jer se procesi unutar obitelji nastavljaju i prenose s generacije na generaciju učeći ponašanja koja se smatraju prihvatljivima potaknuto razvijenom tolerancijom na nasilje tijekom ranog života i djetinjstva (Pećnik, 2003., Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

Cilj ovog rada je ukazati na doprinos koji teorija socijalnog učenja donosi razumijevanju nasilja među intimnim partnerima.

Kroz ovaj rad pruža se pregled ponajprije objašnjenja teorije socijalnog učenja i njezine važnosti za partnerske odnose, te se nasilje u partnerskim odnosima rastavlja na počinitelja i žrtvu koji su opisani iz više perspektiva; u odnosu na spol, stil privrženosti i (ne) korištenje alkohola. Osim navedenog, u radu su navedene osnove zakonskih regulativa i postupanja u Republici Hrvatskoj s obzirom na nasilje u obitelji. Rizični faktori, zaštitni faktori i prevencija su također velik dio fokusa ovog rada s obzirom na važnost prepoznavanja čimbenika rizika i zaštite i sposobnost provođenja kvalitetnih preventivnih mjera.

2. Teorija socijalnog učenja

Prema Bandurinoj (1971.) teoriji socijalnog učenja, osoba nije pokrenuta unutarnjim silama niti je bespomoćna pod utjecajima okoline; psihološko funkcioniranje čini kontinuirana recipročna interakcija između ponašanja i kontrole ponašanja. Kroz promatranje afektivnih reakcija drugih ljudi (bilo da su bolna ili ugodna) mogu se razviti emocionalne reakcije promatrača; prema tome promatrač se može prestati bojati nečega ako primijeti da model nije trpio štetne posljedice povodom tog djela (Bandura, 1971.). Ukoliko se osoba kažnjava za svoje postupke, mogu se pokrenuti promatračeve inhibicije u ponašanju (Bandura, 1971.), te iako je učenje ponašanja vjerojatnije kada je model nagrađen, može se dogoditi i bez povoljnih posljedica (Felson i Lane, 2009.). Nasilje u partnerskim vezama smatra se naučnim ponašanjem te imitiranjem ponašanja modela u periodu djetinjstva (Dodaj i sur., 2017.). Sposobnost učenja promatranjem drugih omogućuje promatraču da stekne znanja o ponašanju bez da se sam izlaže metodom pokušaja i pogrešaka (Bandura, 1971.). Do međugeneracijskog prijenosa nasilja može doći kada dijete biva izloženo agresivnim oblicima ponašanja te iste prihvaća kao prikladne za rješavanje problema i razvija toleranciju na nasilje (Dodaj i sur., 2017.). Za osobe koje su bile fizički zlostavljane kao djeca je veća vjerojatnost da će podlijegati raznim nasilničkim ponašanjima kao odrasle osobe; poput ubojstva, fizičkog i seksualnog napada i slično (Felson i Lane, 2009.).

Teorija socijalnog učenja pretpostavlja da promatrači stječu simboličke prikaze modeliranih aktivnosti, od čega postoje četiri povezana podprocesa: proces pažnje

(promatrač jedino uči ukoliko obraća pažnju i prepoznaje bitne značajke ponašanja modela), proces zadržavanja (na promatrača jedino utječe ponašanje modela ako ga se sjeća), motorički proces reprodukcije (proces u kojem simbolički prikazi vode otvorene radnje) i proces potkrepljivanja i motivacije (promatrač stječe, zadržava i posjeduje sposobnost za vješto izvršavanje modeliranog ponašanja, ali će ga izvesti jedino ako to ponašanje nije negativno sankcionirano kod modela) (Bandura, 1971.). Istraživanje od Felson i Lane (2009.) iskazuje koju važnost ima proučavanje što promatrači nauče kada promatraju model; samo tako se mogu razumjeti njihove radnje u adolescenciji i odraslom životu.

2.1. Važnost teorije u kontekstu partnerskih odnosa

Teorija socijalnog učenja postavlja premisu da nagrađujuće ponašanje pridonosi kvaliteti veze, dok kažnjavajuće ponašanje šteti vezi (Weiss, Hops i Patterson, 1973., prema Krznarić Jaković, 2020.). Oni koji modeliraju agresiju iz bliskih odnosa (pogotovo obiteljskih), prihvaćaju agresiju kao odgovor na sukob (Tontodonato i Crew, 1992.). Svjedočenje nasilju unutar obitelji može dovesti do učenja promatrača da je nasilje funkcionalno kao sredstvo rješavanja konflikata, kontrole drugih i izražavanja zadovoljstva (Riggs i O' Leary, 1989., Wekerle i Wolfe, 1999., prema Janković, 2023.). Opažanje agresivnog ponašanja dovodi do imitacije istog te do usvajanja stavova koji podržavaju nasilje (Pećnik, 2003.). Biti promatračem agresije modela unutar obitelji, prema teoriji socijalnog učenja, drugačije utječe na dječake i na djevojčice – s obzirom na to koji je roditelj agresor, a koji primatelj (O' Leary, 1988., prema Tontodonato i Crew, 1992.). Ponašajno gledište teorije socijalnog učenja tvrdi da se pojedinci upuštaju u ona ponašanja koja su ranije ili nagrađena ili potkrijepljena – što bi objasnilo zašto se partneri upuštaju u negativna ponašanja poput vrijeđanja, omalovažavanja i slično, kada su svjesni da su ona štetna (Krznarić Jaković, 2020.).

3. Nasilje u partnerskim odnosima

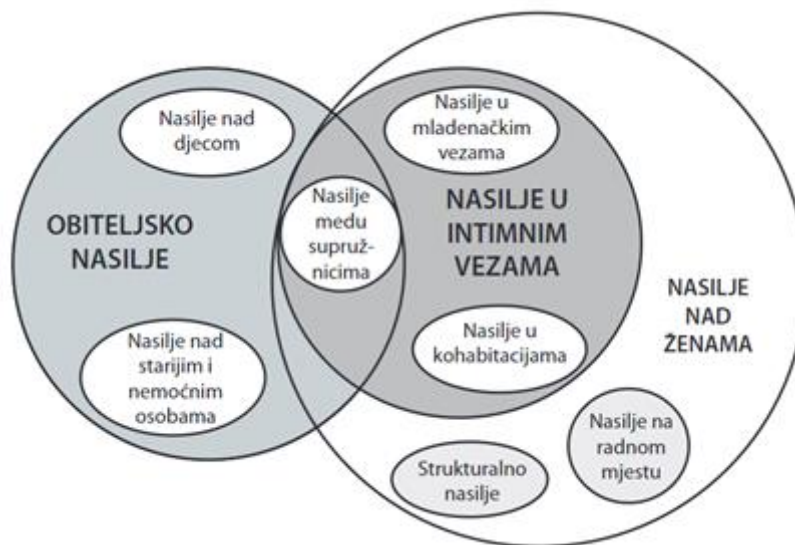
World Health Organization (2024.) nasilje od strane intimnog partnera definira kao ponašanje sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera koje uzrokuje psihičku, fizičku ili seksualnu povredu, uključujući fizičku agresiju, seksualnu prisilu, kontrolirajuće ponašanje i psihičko zlostavljanje. Nasilje je jedno od najznačajnijih nasljeđa u ljudskoj povijesti, pojavljuje se u mnogo oblika, a reproducira se socijalizacijskim mehanizmima (Cifrić, 2000., prema Žilić i Janković, 2016.). Promatra se sustavnim obrascem zlostavljajućeg ponašanja (a ne kao izolirani slučaj) koje se odvija tijekom duljeg vremena, a zbog uspostave kontrole i moći nasilnog partnera (Ajduković i Pavleković, 2000.).

Velike su sličnosti između nasilja u bračnim odnosima usporedo s partnerskim odnosima, gdje je jednako važno imati moć ili uspostaviti privrženost prema partneru (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Nasilje u obitelji i među partnerima nije povećane pojavnosti prethodnih godina, nego ga se mnogo više prijavljuje i spoznaje njegovo postojanje (Puhača, 2021.). Kroz prizmu povijesti bi se moglo nazvati potrebom za dominacijom, kontrolom i moći muškarca nad ženom, iako se posljednjih godina podiže svijest o nasilju nad muškarcima od strane žena (Puhača, 2021.). Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006.) obiteljsko nasilje je oblik interpersonalnog nasilja, te u njega mogu biti uključeni svi unutar obitelji; partneri, njihova djeca i roditelji. S obzirom na to da je često prva asocijacija na riječ nasilje fizičko nasilje, emocionalno i psihičko nasilje nerijetko padnu u drugi plan, ali manipulacije, destruktivna ponašanja, prijetnje i vrijeđanje značajno utječu na kvalitetu života te ih je potrebno prepoznati u kontekstu nasilja (Puhača, 2021.).

Pojam intimne veze odnosi se na hodanje, kohabitaciju, bračne odnose i slično (Mouradian, 2000., prema Klasnić, 2011.) što obuhvaća oblike partnerskih odnosa. Pojam nasilja u intimnim vezama se odnosi i na brak, mladenačke veze i na parove koji dijele suživot; dok je obiteljsko nasilje pojam koji obuhvaća supružnike, nasilje nad djecom i nasilje nad starijim i nemoćnim osobama (Klasnić, 2011.).

Slijedi slika koja prikazuje odnos intimnih veza, obiteljskog nasilja i nasilja nad ženama.

Slika 3.1.: Prikaz krugova obiteljskog nasilja, nasilja u intimnim vezama i nasilja nad ženama.

Izvor: Klasnić, 2011.

3.1. Vrste nasilja

Kao vrste nasilja Ajduković i Pavleković (2000.) navode psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko nasilje.

3.1.1. Psihičko nasilje

Prijetnje, zabrane, ismijavanje, uvrede, omalovažavanje i podcjenjivanje, samoproглаšavanje psihički nestabilnom ili bolesnom osobom, ucjene, kontrola kretanja i slično, spada pod psihičko nasilje (Ajduković i Pavleković, 2000.). Često se koristi i termin emocionalno nasilje koji označava emocionalnu bol koju osoba osjeća s obzirom na odnošenje prema njoj (Ajduković i Ručević, 2009.). Osim navedenog obuhvaća i kontrolu odijevanja, izolaciju od prijatelja i obitelji, postupke koji osobi razaraju samopouzdanje i samopoštovanje, a pokazalo se i da je psihičko nasilje faktor rizika za pojavu fizičkog nasilja – posebice kada započinje od osjećaja ljubomore (Ajduković i Ručević, 2009.).

3.1.2. Fizičko nasilje

Fizičko nasilje se odnosi na radnje koje osobi nanose tjelesnu ozljedu i bol (Ajduković i Ručević, 2009.). To su radnje poput udaranja rukama, nogama ili predmetima, guranje, čupanje kose, nanošenje povreda i opekotina, što dovodi do lakih tjelesnih

ozljeda, ali tjelesno nasilje nekada može ići i do ubojstva ili pokušaja ubojstva (Ajduković i Pavleković, 2000.). Isto navodi i Poredoš Lavor (2009.) koji ističe da se tjelesno nasilje odnosi na guranje, udaranje, opekotine i rezultira nanošenjem tjelesnih ozljeda.

3.1.3. Seksualno nasilje

Seksualno nasilje može biti tjelesno ili psihičko, a odnosi se na: seksualnu zloupotrebu, seksualno uznemiravanje, nedobrovoljne seksualne radnje, silovanje i incest (Ajduković i Pavleković, 2000.). Kao seksualno nasilje navodi se silovanje u vezama i braku, a u većini slučajeva počinitelj nasilja je netko tko je blizak žrtvi i s kime žrtva ima odnos povjerenja (Mamula, 2011.).

3.1.4. Ekonomsko nasilje

Ekonomsko nasilje se najčešće odnosi na uskraćivanje i oduzimanje financijskih sredstava (Ajduković i Pavleković 2000.). Za razliku od ekonomskog nasilja u užem smislu, oštećenje imovine, sprječavanje korištenja vlastite imovine ili novca i krađa smatraju se ekonomskim nasiljem u širem smislu (Klasnić, 2011.).

3.2. Oblici nasilja

Oblici nasilja prema Sesar i Dodaj (2014.) razlikuju se u četiri varijante; nasilje potaknuto razdvajanjem, situacijsko nasilje, nasilje kontroliranjem i prisilom, te nasilje kao reakcija na napad. Situacijsko nasilje je najčešći oblik te do njega dolazi kada sukob preraste u fizički sukob primjerice guranjem, javno sramoćenje je česta vrsta nasilja potaknutog razdvajanjem ili razvodom, kontroliranje kao nasilje se odnosi na prijetnje i zastrašivanje (Sesar i Dodaj, 2014.), te je nasilje kao reakcija na napad najčešće karakterizirana kao vrsta samoobrane (Miller, 2005., prema Sesar i Dodaj, 2014.).

4. Specifičnosti nasilja u partnerskim odnosima

Specifičnost za partnerske odnose je prisutnost intimnosti, koju Čudina-Obradović i Obradović (2006.) definiraju kao poseban doživljaj koji dolazi od razumijevanja, prisnosti, zajedništva, pripadanja i bliskosti, te potpune otvorenosti, otkrivanja i kompletne predaje partneru. Veći stupanj neslaganja u partnerskom odnosu korelira s manje ulaganja u odnos, te češćim odustajanjem od odnosa i emocionalnim sagorijevanjem (Blažeka Kokorić i Stofla, 2021.). Postoji niz razloga zašto osobe ostaju u nasilnoj vezi; zbog straha od samoće, zbog nade da će se partner promijeniti, zbog srama da se ne sazna za nasilje, zbog samookrivljavanja, zbog straha za sigurnost i zbog nedostatka socijalne podrške, te zbog nade da se nasilje više neće ponavljati (Poderoš Lavor, 2009.).

4.1. Osobine žrtvi i počinitelja nasilja

Postoje određene razlike u obilježju tko su žrtve nasilja a tko počinitelji, ali i sličnosti. Žrtve nasilja i počinitelji imaju nisko samopoštovanje, vjeruju u mitove o nasilnim odnosima, imaju povijest zlostavljanja unutar primarne obitelji (bilo da su bili zlostavljani ili promatrači nasilja među roditeljima) imaju tradicionalne stavove da je muškarac „glava obitelji“ i slično (Ajduković i Pavleković, 2000.).

4.1.1. Osobine žrtvi nasilja

Što se tiče obilježja žrtvi nasilja, Pereira i sur. (2020.) ističu kako su žene sklonije postati žrtve nasilja ako su doživjele nasilje u djetinjstvu te ako nemaju društvenu podršku i u strahu su za svoj život. Karakteristike poput niske razine samopoštovanja, ekonomske i emocionalne ovisnosti, obiteljske i društvene izolacije te nesigurnosti i inferiornosti su česte kod žena žrtvi nasilja, nadopunjavajući se često s samodestruktivnim i izbjegavajućim osobinama ličnosti (Pereira i sur., 2020.).

4.1.2. Osobine počinitelja nasilja

Počinitelji za razliku od žrtvi okrivljavaju druge za svoje postupke, smatraju da zbog nasilnog ponašanja prema ženi ne bi trebali trpiti posljedice, imaju slabu kontrolu impulsa i nisku toleranciju na frustraciju, izrazito su ljubomorni i imaju potrebu za kontroliranjem svoje partnerice te nemaju osjećaj krivnje ili grižnje savjesti (Ajduković i Pavleković, 2000.). Postoje zablude koje su vezane uz muževe

zlostavljače, za koje se nerijetko pretpostavlja da je nasilnik mentalno poremećena osoba koja je ovisna o alkoholu, sa niskim prihodima i nižim stupnjem obrazovanja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Ono što je karakterizira zlostavljača bez obzira na njegov spol su motivi zadržavanja samopoštovanja i postizanje nadzora (Felson, 2002., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Robert i Hare (1991.) prema Ajduković i Pavleković (2000.) su psihološki profil zlostavljača opisali kao neiskrenog, s grandioznim osjećajem vlastite vrijednosti, patološki lažljivac, nedostatak osjećaja žaljenja i krivnje, slaba bihevioralna kontrola, promiskuitetno seksualno ponašanje, impulzivnost i neodgovornost, a navedene osobine se nalaze i na ček-listi za psihopatiju.

4.2. Rodne razlike u partnerskom nasilju

Ako promatramo odnos žrtvi i počinitelja nasilja u Republici Hrvatskoj u 2016. godini najčešći počinitelji prekršaja nasilja unutar obitelji su bili supruzi (po čestini bračni, izvanbračni pa bivši partner), zatim očevi pa sinovi, a tek onda supruge nad supruzima (Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022., 2017.). Žene su deset puta češće žrtve nasilja u obitelji od muškaraca (Ajduković i Pavleković, 2000.). U svijetu je gotovo jedna od tri žene (ili 30%) bila izložena fizičkom i/ili seksualnom nasilju od strane intimnog partnera sukladno analizi podataka o prevalenciji 2000.-2018. koju je provela WHO u ime Međuagencijske radne skupine UN-a za nasilje nad ženama (World Health Organization, 2024.). Budući da prema socijalnom učenju djeca uče ponašanja od značajnih drugih čak i ako su neprikladna, često se događa da kada su mala djeca izložena takvim ponašanjima da se one ukorijene kako bi se u budućnosti replicirala u drugim društvenim interakcijama (Cunningham i sur., 1998.). Izloženost nasilju nad majkom dovodi do razvijanja uvjerenja da se nasiljem rješavaju problemi, da je prihvatljivo da muškarci udaraju žene, da je u redu udariti nekoga kada si ljut, da je neravnopravnost u partnerskim odnosima normalna i slično, te navedeno doprinosi prijenosu nasilja iz generacije u generaciju (Ajduković i Pavleković, 2000.). U takvoj perspektivi utvrđeno je da su kod muškaraca visoko povezana izloženost nasilju u biološkoj obitelji i nasilju prema intimnim partnerima u odrasloj dobi (Cunningham i sur., 1998.). Iako postoji još mnogo neodgovorenih pitanja, teorija socijalnog učenja je obećavajuća za daljnje

razumijevanje zašto su muškarci nasilni (Cunningham i sur., 1998.). Zbog pogrešnih uvjerenja prema tome kako partnerska veza izgleda i pozitivnog mišljenja prema nasilničkim ponašanjima, mladići su skloniji svima oblicima zlostavljanja partnerice (Bookwala i sur., 1993., prema Ajduković i sur., 2011.). Istraživanje je pokazalo da muževi zlostavljači imaju potrebu tjelesnim zlostavljanjem postići nadzor nad ženom, isto tako i zastrašivanjem, korištenjem muških benefita, emocionalnim zlostavljanjem i slično, što zarobljava ženu u osjećaj nemogućnosti izlaska iz braka, što utječe na njezinu procjenu ozbiljnosti situacije (Pence i Paymar, 1993., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Nasilnici moraju dokazati svoju moć, a to čine ponižavanjem i podređivanjem žena raznim oblicima nasilja (Ajduković i Pavleković, 2000.). Nasilnici su češće oni muškarci koji su zaposleni u zanimanjima gdje je česta primjena sile i gdje predstavljaju autoritet (primjerice vojska), isto tako oni koji rade u opasnim poslovima koji su jako stresni (primjerice vatrogasci), te oni muškarci koji rade u pretežito ženskim zanimanjima (primjerice medicinski tehničar) ukoliko smatraju da im je ugrožen muški identitet (Melzer, 2002., prema Obradović i Čudina-Obradović, 2006.). Dijete koje svjedoči nasilju nad majkom od strane oca uči da je prihvatljivo da muškarci udaraju žene, te da je to prihvatljiv način rješavanja problema ili sukoba (Mullender i Morely, 1994., prema Pećnik, 2003.). Obzirom na navedeno, možda bi zaključili kako su samo muškarci nasilnici u partnerskim odnosima, no prema Ajduković i Pavleković (2000.) viktimizirani muškarci se ne prijavljuju često kao žrtve nasilja zbog stida, te ih nema mnogo u policijskim statistikama. Ipak, nasilje prema ženi ostaje istaknuto kao značajniji problem, s obzirom na to da su muški partneri češće nasilni, posljedice tog nasilja su teže, te nasilniku nije motiv samoobrana, već uspostava moći unutar odnosa (Saunders, 1988., prema Ajduković i Pavleković, 2000.).

Važno je spomenuti i zablude o nasilju koje je počinjeno od strane žena, koje su: da žene nisu nasilne, da posljedice nisu toliko opasne kao one od muškog nasilja, da žensko nasilje nije toliko veliki društveni problem, te da se nasilje od strane žena prema muškarcima događa isključivo u samoobrani (Fiebert, 2001., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Žene koje su odrasle u nasilničkoj obitelji, koje su zlostavljale braću i sestre, koje su mlađe životne dobi (do 30), koje boluju od PTSP-a,

koje su izložene zlostavljanju od strane muža i koje imaju više obrazovanje češće zlostavljaju svoje partnere (Brinkerhoff i Lupri, 1988., Fiebert i Gonzalez, 1997., Rosenbaum i Leisring, 2003., Swan i Snow, 2002., Barker i Acosta, 2002., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Nasilje nad muškarcima od strane partnerica najčešće započinje poremećenom komunikacijom i vrijeđanjem, razbijanjem predmeta, emocionalnim pritiscima i prijetnjama, te muškarci žrtve nasilja najčešće samo traže razgovor i psihosocijalnu podršku (Poredoš Lavor i Jerković, 2011.). Prema istraživanju provedenom na studentskoj populaciji pokazalo se da djevojke češće podilaze aktivnom suočavanju sa problemom ali i verbalnoj agresiji (vikanje, ismijavanje, optuživanje), dok su mladići skloniji popuštati-povlačiti se (Blažeka Kokorić, 2007.).

4.3. *Stil privrženosti i partnersko nasilje*

Postoji nekoliko vrsta privrženosti; sigurna privrženost gdje majka i dijete osnivaju sigurnu bazu i majka je osjetljiva na potrebe djeteta, anksiozno-izbjegavajuća privrženost koja se javlja kada roditelji konstantno odbacuju dijete koje ih onda izbjegava kako bi se zaštitilo, anksiozno-opiruća privrženost gdje roditelji djecu istodobno prihvaćaju i odbijaju pa djeca istovremeno pružaju otpor i nastoje pridobiti roditelje, te dezorganizirano-dezorijentirana privrženost koju najčešće imaju djeca koja su sa figurama privrženosti doživjela mnogo trauma, i žele istovremeno i pristupiti roditelju i pobjeći od njega (Ajduković i sur., 2007.). Osim navedenog spominje se i bez privrženost, koja se odnosi na djecu koja nisu imala priliku razviti emocionalan odnos sa drugim ljudima, što je povezano s djecom koja su, primjerice, od početka života vrijeme provodila unutar institucija za skrb (Ajduković i sur., 2007.).

Postoji jaka veza između nesigurne privrženosti u djetinjstvu i automatskog nasilničkog djelovanja; sigurnost koja se stječe od majke u djetinjstvu se prenosi na intimnog partnera, stoga oni koji su doživjeli odbijanje od roditelja predviđaju emocionalno odbijanje od strane intimnog partnera, kao primjerice napuštanje i povlačenje (Dutton, 1999., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Pojedinci koji imaju sigurnu privrženost sa roditeljima u djetinjstvu imaju trajnije romantične odnose od onih sa drugačijim vrstama privrženosti (Keelan, Dion i Dion, 1998., prema

Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Također, oni koji su ostvarili sigurnu privrženost u djetinjstvu lakše ulaze u intimne odnose i lakše se emocionalno otvaraju (Hazan i Shaver, 1995., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Osobe s odbacujućom privrženosti imaju pozitivan stav o sebi i negativan o drugima te teže samostalnosti, dok osobe s zaokupljenom privrženosti imaju negativan stav o sebi i pozitivan stav o drugima zbog čega budu hiperovisni u partnerskim odnosima (Ajduković i sur., 2007.). Za razliku od navedenih, osobe s bojažljivom privrženosti imaju negativan stav i prema sebi i prema drugima što rezultira teškoćama davanja povjerenja partneru zbog straha od povrijeđenosti (Ajduković i sur., 2007.).

4.3.1. Privrženost zlostavljača prema partneru

Tri glavna tipa zlostavljača koji se razlikuju prema stilovima privrženosti prema partneru; pasivno-ovisni (50%), ciklički (25%) i psihopatski (25%) (Ajduković i Pavleković, 2000.). Pasivno-ovisni su zadovoljni brakom i imaju stabilnu vezu i sigurnu privrženost, a nasilje je povezano sa stresom i događa se u afektu, dok su ciklički najmanje zadovoljni brakom – jako su ljubomorni i sumnjičavi te imaju plašljivu privrženost koja se pretvara u ljutnju, a psihopatski nemaju privrženost i nisu vezani ni za koga, impulzivni su i probleme rješavaju nasiljem, često koriste alkohol i nemaju dobro razvijene socijalne vještine (Ajduković i Pavleković, 2000.).

5. Posljedice nasilja u partnerskim odnosima

Žrtve nasilja mogu imati razornije emocionalne posljedice nego tjelesne, primjerice suicidalnost, a posljedice na zdravlje su brojne, iako ih nekada ni žrtve same ne prepoznaju (Ajduković i Pavleković, 2000.). Posljedica partnerskog nasilja može biti kratkoročni ili dugoročni zdravstveni problem tjelesnog, reproduktivnog, mentalnog i seksualnog zdravlja, osobito kod žena žrtva nasilja (World Health Organization, 2024.). Neke od posljedica, prema World Health Organization (2024.) mogu biti: ubojstvo ili samoubojstvo, ozljede, neželjene trudnoće (dvostruko veća vjerojatnost pobačaja), povećanje nasilja tijekom trudnoće, depresija, anksiozni poremećaji, poteškoće sa spavanjem, problem s alkoholom i slično.

Psihičke posljedice zlostavljanja su: strah, sram, krivnja, poremećaj prehrane, poremećaj spavanja, poremećaj reakcije, zloupotreba alkohola i droga, osjećaj rastresenosti, agresivna i autoagresivna ponašanja, problemi s koncentracijom, nedostatak tolerancije i strpljenja, posttraumatski stresni poremećaj i slično (Ajduković i Pavleković, 2000.). Osim navedenog, nerijetko se javljaju i kronični zdravstveni problemi; poput umora, migrena, anemije, boli u mišićima, respiratornih problema, stomačnih problema, nesаницe i slično (Ajduković i Pavleković, 2000.).

6. Zakonska regulativa u Republici Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj nasilje u partnerskim odnosima je definirano Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji koji izražava da je nasilje u obitelji primjena fizičke sile, tjelesno kažnjavanje ili drugi način ponižavajućeg postupanja prema djeci, psihičko nasilje, ekonomsko nasilje, te zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24). Pod pojmom uporabe fizičke sile smatra se tjelesna sila uslijed koje nije nastupila ozljeda, dok pojam psihičkog nasilja obuhvaća ponašanje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost, a pod ekonomsko nasilje se ubraja zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje

zaposlenja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci (Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24). Sukladno navedenom, sud počinitelju nasilja može izreći neku od četiri mjere po Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji; mjeru obveznog psihosocijalnog tretmana, mjeru zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve, mjeru udaljenja iz zajedničkog kućanstva, te mjeru obveznog liječenja od ovisnosti (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24).

7. Rizični čimbenici za nasilje u partnerskim odnosima

Rizični čimbenici koji su povezani sa nasiljem među intimnim partnerima su: bračna nesloga i nezadovoljstvo, poteškoće u komunikaciji, muško kontrolirajuće ponašanje prema partnericama te povijest izloženosti nasilju (World Health Organization, 2024.). Ostale rizične čimbenike bi mogli podijeliti s obzirom na to je li osoba počinitelj ili počinitelj-žrtva nasilja; ukoliko je osoba počinitelj, rizičnim čimbenicima se smatraju štetna muška ponašanja (uključujući stavove koji odobravaju nasilje) i antisocijalni poremećaj ličnosti, dok se rizičnim čimbenicima za počinitelja-žrtvu smatraju niža razina obrazovanja, povijest izloženosti zlostavljanju u djetinjstvu, štetna uporaba alkohola i svjedočenje nasilju u obitelji (World Health Organization, 2024.).

7.1. Primarna obitelj

Djeca koja odrastaju u obiteljima u kojima postoji nasilje često pate od raznih poremećaja u ponašanju i emocionalnih poremećaja, te su također povezani s počinjenjem ili doživljavanjem nasilja kasnije u životu (World Health Organization, 2024.). Sukladno navedenom, kod pojedinaca koji su u djetinjstvu bili izloženi nasilju među roditeljima postoji povezanost istog s korištenjem alkohola i droga, problemima tjelesnog i mentalnog zdravlja te povezanost sa sukobima i nasiljem u braku (Straus i Gelles, 1990., prema Pećnik, 2003.). Muška djeca koja su svjedočila napadu na svoju majku unutar obitelji imaju tri puta veću vjerojatnost biti zlostavljači od onih koji nisu tome svjedočili (Straus, 1990.a, Straus, Gelles i Steimnetz, 1980., prema Cunningham i sur., 1998.). Prisutnost djeteta nasilju među roditeljima odnosi se na djetetovo doživljavanje ponavljajućeg nasilja oca nad majkom, što se naziva izloženosti ili

svjedočenjem (Karlović, 2001., prema Pećnik, 2003.). Također, i ženska i muška djeca koja su bila žrtve tjelesnog kažnjavanja u djetinjstvu imaju veće stope vjerojatnosti za imati nasilan brak (Straus, 1990.a, Straus, Gelles i Steimnetz, 1980., prema Cunningham i sur., 1998.) što može govoriti i o njihovoj naučenoj toleranciji na nasilje. Intimno partnersko nasilje rezultat je čimbenika koji se javljaju na razini pojedinca, obitelji, zajednice i šireg društva – koji rizik doživljavanja ili počinjenja nasilja mogu povećati ili smanjiti, a u slučaju počinitelja-žrtve, oboje (World Health Organization, 2024.). Postoje psihološke posljedice izloženosti nasilju među roditeljima, a oni su izravna trauma, nepovoljni razvojni utjecaji, život s visokim stresom (strahom) i izloženost nasilnim modelima (Pećnik, 2003.). Na socijalno ponašanje djeteta može utjecati izloženost nasilju roditelja; tako promatrač uči agresivno ponašanje, stječe štetne stavove prema rješavanju sukoba, te smanjuje osjetljivost na nasilje (Browne i Herbert, 1997., prema Pećnik, 2003.). Osobe koje se ponašaju nasilno kao odrasli su često u djetinjstvu imali loš odnos sa roditeljima koji su ih zlostavljali, imali su sukobe sa drugom djecom te roditelji nisu sudjelovali u rješavanju njihovih problema u vezi učenja i škole (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).

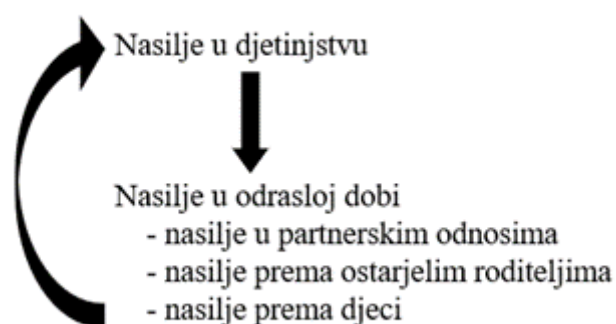
7.2. Međugeneracijski prijenos nasilja

Značenje međugeneracijskog prijenosa nasilja je sklonost pojedinca koji je odrastao u obitelji u kojoj su roditelji bili nasilni jedno prema drugome da takvo ponašanje reproducira u odnosu sa vlastitim partnerom (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Dakle, do međugeneracijskog prijenosa dolazi kada se agresivno i antisocijalno ponašanje koje je naučeno u djetinjstvu manifestira u odrasloj dobi (Pećnik, 2003.). Pristup teorije socijalnog učenja govori o procesu modeliranja – osoba nad kojom je vršeno nasilje u djetinjstvu isto vidi kao roditeljsku ulogu, što dovodi do nedostatne brige za dijete (Pećnik, 2003.). Generacijama se prenose socijalna nekompetentnost, socijalni pokazatelji „označitelji“ i obrasci interpersonalne interakcije unutar obitelji koji sadrže visok stupanj prisile (Pećnik, 2003.). Socijalne vještine su naučeni oblici ponašanja koji se mogu naučiti i uvježbati, a najčešće se uče u obitelji tijekom djetinjstva spontano, imitacijom i metodom pokušaja i pogrešaka (Ajduković i Pećnik, 2007.). Shodno pregledanoj literaturi koja se tiče međugeneracijskog prijenosa nasilja, stopa procjene prijenosa je oko 30% (Kaufman i Zigler, 1987., prema Cunningham i

sur., 1998.) što bi značilo da se u otprilike 70% slučajeva radi o prekidačima kruga nasilja, a ne o nastavljajućima. Za prekidanje kruga zlostavljanja i međugeneracijskog prijenosa pokazao se važnim emocionalni podržavajući odnos koji djeluje terapijski na ženu (Pećnik, 2003.). U istraživanju provedenom na populaciji SAD-a utvrđeno je da je nasilje u partnerskim odnosima više povezano sa prisustvom nasilju među roditeljima nego roditeljevim zlostavljanjem djece (Ajduković i Pavleković, 2000.) što je u skladu sa teorijom socijalnog učenja.

Slika 7.2.1.: Međugeneracijski lanac nasilja u obitelji

Međugeneracijski lanac nasilja u obitelji

Izvor: Ajduković i Pavleković, 2000.

7.3. Adolescentske partnerske veze

Prema Ajduković i Ručević (2009.) čimbenici rizika za mlade vezano za nasilje u partnerskim odnosima su razni, a isti utječu i na doživljavanje i na činjenje nasilja; to su faktori poput niskog samopouzdanja i samopoštovanja, nesigurne ili prevelike privrženosti partneru, ljubomore, viktimizacije unutar primarne obitelji, te su to često osobe koje imaju slabe komunikacijske vještine za uspješno rješavanje sukoba. Promjena odnosa u obitelji, želja za intimnosti s partnerom i razvijanje moralnosti, uz ostalo, obilježavaju doba adolescencije (Petrović i sur., 2016.). Viktimizacija u adolescentskoj partnerskoj vezi je povezana sa prethodnim iskustvom posrednog ili neposrednog iskustva s nasiljem tijekom djetinjstva (Vives-Cases i sur., 2021., prema Janković, 2023.). Razdoblje adolescencije je rizičnije za veće posljedice ukoliko je žrtva izložena nasilju jer je to period kada se osoba treba intelektualno, emocionalno i

moralno razvijati (Soua, 1999., prema Petrović i sur., 2016.). Adolescenti koji su doživjeli nasilje unutar partnerskih odnosa prijavljuju više psihičkih poteškoća i depresivnih simptoma od onih koji su imali zdrave partnerske odnose (Haynie i sur., 2013., prema Janković, 2023.), a posljedice na mentalnom zdravlju su najčešće depresija, anksioznost, somatske tegobe i suicidalnost (Janković, 2023.). Ipak, neće svi adolescenti koji su bili viktimizirani u svojim obiteljima doživjeti nasilje u partnerskim odnosima, za što su jako bitni stil privrženosti i regulacija emocija (Hébert i sur., 2019., prema Janković, 2023.). Izlaganje nasilnim ponašanjima tijekom života predviđa i viktimizaciju i počinjenje nasilja u adolescentskoj i/ili odrasloj dobi (Gomez i sur., 2011., prema Janković 2023.) te nasilje u adolescenciji predstavlja rizični faktor za održivost i u odrasloj dobi (Janković, 2023.). Poimanju partnerskih odnosa u adolescenciji prethodi iskustvo unutar obitelji te očekivanja adolescenata (Petrović i sur., 2016.).

7.4. *Konsumacija alkohola*

Prema istraživanju Dragišić-Labaš (2019.) provedenom u Srbiji, najveći broj ispitanica iz obitelji u kojima postoji problem sa alkoholom se iskazuju kao žrtve psihičkog nasilja (oko 30%), zatim ekonomskog nasilja (17%), fizičkog (13,2%) te seksualnog nasilja (2,4%). Ukoliko postoji prisustvo neke ovisnosti, žene su posebno ugrožene, s obzirom na to da se rodno uvjetovano nasilje kombinira sa alkoholom, što lakše dovodi do gubitka kontrole ovisnika (Dragišić-Labaš, 2019.). Što se tiče povezanosti nasilja sa alkoholom, intervencija bi se trebala provoditi u ranim fazama agresivnog ponašanja počinitelja, te bi se istom trebalo obuhvatiti i smanjenje pijenja, kao i učenje upravljanja ljutnjom i rješavanje konflikata (Leonard, 2001.). Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji koji je na snazi u Republici Hrvatskoj izriče se mjera obveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu, drogi ili drugoj vrsti ovisnosti počinitelju nasilja, ukoliko postoji opasnost da će zbog te ovisnost ponoviti nasilje (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24). Sukladno navedenom, alkohol doprinosi nasilju unutar obitelji, iako nije ni nužan ni dovoljan uzrok; žrtve nasilja često okrivljavaju alkohol i koriste ga kao izgovor za ponašanje nasilnika (Leonard, 2001.).

7.5. Tolerancija na nasilje

Kultura života, patrijarhalni ustroj sa nesrazmjerom moći unutar odnosa uvelike utječu na toleranciju na nasilje; što dokazuje činjenica da 40% Turkinja smatra normalnim da ih suprug tuče ukoliko mu se suprotstave i ukoliko je ljutit (Vjesnik, 2004., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Nepovoljni utjecaji od primarne obitelji poput nasilja među roditeljima kao i grubog tjelesnog kažnjavanja, zanemarivanja, uskraćivanja ljubavi i nedosljednosti u pravilima ponašanja i kažnjavanju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) mogu stvoriti toleranciju na nasilje od strane djeteta koje je bilo izloženo navedenim podražajima. Opetovana izloženost nasilju tijekom vremena putem filmova, videoigrica, televizije i slično bi moglo također izazvati desenzibilizaciju na nasilje u skladu sa teorijom socijalnog učenja (Cunningham i sur., 1998.). Nasilne videoigre, glazbeni tekst i televizijski i filmski programi su neki od izvanobiteljskih utjecaja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) koji su povoljni za razvitak tolerancije na nasilje.

8. Zaštitni čimbenici i prevencija partnerskog nasilja

Sedam snaga otpornosti ili sedam vrsta zaštitnih čimbenika definirani unutar programa *International Resilience Project* su: uvid (predosjećaj, saznanje, razumijevanje), neovisnost (zrelost i osamostaljivanje), inicijativa (istraživanje, metoda pokušaja i pogrešaka), odnosi (privrženost roditeljima, prijateljstvo s vršnjacima), moralnost (savjesno postupanje, doprinos blagostanju drugih), kreativnost (samoaktivnost, samoinicijativa) i humor (kao obrambeni mehanizam) (Gazdek i Horvat, 2001.). Osim navedenog, pojedince još otpornijima čine socijalna kompetentnost i izražavanje prosocijalnog ponašanja, dobro razvijene vještine rješavanja problema, autonomija, religijska i duhovna angažiranost te osjećaj za svrhu i budućnost (Gazdek i Horvat, 2001.).

8.1. Intervencije za žrtve i počinitelje nasilja

Psihološke intervencije i psihosocijalnu podršku za žrtve nasilja, programi gospodarskog i socijalnog osnaživanja, rad s parovima u poboljšanju komunikacijskih vještina i vještina odnosa, školski programi, intervencije zajednice za promjenu

nejednakih rodni normi, grupno participativno obrazovanje sa ženama i muškarcima u svrhu poticanja kritičkog razmišljanja o nejednakosti su intervencije okvira za sprječavanje nasilja nad ženama *RESPECT women* (World Health Organization, 2024.). Za počinitelje nasilja kognitivno-bihevioralni pristup uočen je kao kvalitetna intervencija koja nakon razdoblja od više mjeseci usmjerava osobu na nove nenasilne načine razmišljanja (rad na samoprocjeni i samonadzoru, učenje kognitivnih načina prepoznavanja događaja i osjećaja koji prethode nasilju, igranje uloga i korištenje didaktičkih metoda za pomoć nasilniku u razumijevanju prirode nasilja) (Cunningham i sur., 1998.). Nenasilje dovodi do jednakosti partnera, a postiže se pregovaranjem i korektnošću, poštovanjem, povjerenjem i podrškom, iskrenošću i pouzdanošću, dijeljenjem odgovornosti i ekonomskim partnerstvom (Ajduković i Pavleković, 2000.).

U ciljevima Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. (2017.) navedeno je razvijanje programa prevencije nasilja i njihovo dosljedno provođenje, kao i praćenje rasprostranjenosti nasilja u obitelji na sustavan način, dok se individualne slučajeve ističe nužnost pravovremenog djelovanja. Važno je na vrijeme prepoznati potrebe partnerskog odnosa te se pravovremeno uključiti u profesionalne oblike pomoći za sprječavanje emocionalnog sagorijevanja, rješavanje sukoba te zaustavljanje daljnjeg poremećaja odnosa (Blažeka Kokorić i Stofla, 2021.).

8.2. *Intervencije u ranoj dobi za promatrače nasilja*

Intervencije su moguće sprječavanjem izlaganja djece negativnim modelima te razvojem socijalnih vještina kod onih koji su bili izloženi (Cunningham i sur., 1998.). Programi za prevenciju nasilja polaze od toga da ako je nasilje naučeni oblik ponašanja, može se „odučiti“ i naučiti nenasilne alternative (Janković, 2023.). Programi strukturiranog učenja socijalnih vještina za djecu postoje, a njima se želi djecu i adolescente naučiti slušanju, započinjanju i zadržavanju razgovora, predstavljanju, postavljanju pitanja, pohvaljivanju, traženju pomoći i slično (Ajduković i Pečnik, 2007.) što može biti djelotvorna prevencija za one koji navedeno ne mogu naučiti unutar obitelji.

8.3. *Strategije za sprječavanje nasilja u partnerskim odnosima*

Holditch i sur. (2017.) definirali su niz od šest strategija koje mogu pridonijeti sprječavanju nasilja u intimnim partnerskim odnosima, a to su: učenje vještina za sigurnu i zdravu partnersku vezu, uključiti odrasle i vršnjake koji su pozitivan utjecaj, zaustaviti potencijalni razvoj partnerskog nasilja, stvoriti zaštitno okruženje, stvoriti jaču ekonomsku podršku za obitelji te podržati žrtve u svrhu umanjenja štete i povećanja sigurnosti.

Što se tiče učenja vještina za sigurnu i zdravu partnersku vezu, navodi se program socijalno-emocionalnog učenja za mlade u kojem se mlade uči vještinama kao što su empatija i rješavanje sukoba, te program zdravih odnosa za parove koji su usmjereni na boljitak odnosa i poboljšanje individualne dobrobiti, sa svrhom poboljšanja kvalitete odnosa ili rješavanja nekog problema (primjerice uporabe droga) (Holditch i sur., 2017.). Osim navedenog, u kontekstu teme izrazito je značajna strategija za zaustavljanje potencijalnog razvoja partnerskog nasilja. Navedena strategija sadrži četiri programa: programi kućnih posjeta u ranom djetinjstvu tijekom koje se pružaju informacije i podrška skrbnicima, obogaćivanje predškolskog odgoja programima obiteljskog angažmana (kvalitetno rano obrazovanje i podršku ekonomski ugroženim obiteljima), programi roditeljskih vještina i obiteljskih odnosa te liječenje djece, mladih i obitelji koje su u riziku (Holditch i sur., 2017.).

Navedene strategije su u skladu s teorijom socijalnog učenja u pogledu učenja nasilnih ponašanja i učenja promjene tih ponašanja, te mogućnost utjecaja na ista tijekom čitavog života; od djetinjstva, kroz mladost, i u odrasloj dobi. Nasilje u partnerskim odnosima je veliki javnozdravstveni problem koji se odražava na pojedince, ali i na društvo u cjelini (Holditch i sur., 2017.).

9. Zaključak

Teorija socijalnog učenja je jedna od najpopularnijih teorija u kontekstu razumijevanja nasilja u partnerskim odnosima, s isticanjem pojma međugeneracijskog prijenosa nasilja – izlaganje određenom ponašanju u djetinjstvu predstavlja korijen formiranja ponašanja (Mihalić, 2007., prema Klasnić, 2011.). Osim navedenih aspekata u kojima teorija socijalnog učenja pridonosi razumijevanju nasilja u partnerskim odnosima, Dodaj i sur. (2017.) ističu jednu kritiku; što se teorijom socijalnog učenja ne objašnjava održavanje nasilničkog ponašanja.

Važno je razgraničiti različite vrste i oblike nasilja s ciljem prepoznavanja i razumijevanja. Isto tako, potrebno je spoznati da su partnerski odnosi specifični u svakom pogledu – pa tako i u pogledu nasilja. Žrtve i počinitelji nasilja često posjeduju osobine koje je moguće generalizirati na veliki obrazac – žrtva je gotovo uvijek submisivna, a počinitelj ima potrebu pokazati da on nije. U kontekstu rodnih razlika, većina autora se fokusira na nasilje nad ženama s obzirom na njegovu veću učestalost, no isto tako postoji spoznaja da nije ispravno osloniti se samo na statistike s obzirom na razlike koje muškarcima i ženama dodjeljuje društvo s obzirom na spol. Stil privrženosti ima ulogu u odnosima u životu osobe, a naročito u partnerskim s obzirom na njihovu intimnost. Sigurna privrženost se pokazuje kvalitetnijom za razvijanje emocionalnih odnosa s obzirom da se pojedincima sa sigurnom privrženošću lakše emocionalno otvoriti (Hazan i Shaver, 1995., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.), no to ne znači da se osobe s drugim tipovima privrženosti ne mogu otvoriti partneru.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, kojim je u RH uređeno nasilje u partnerskim odnosima (NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24) navodi mjere za počinitelje, a osim tih posljedica nasilja, značajne su i dugotrajne koje utječu na fizičko i mentalno zdravlje.

Rani ulazak u partnerske veze u adolescenciji predstavlja rizični faktor te veću izloženost partnerskom nasilju s obzirom na znanje i iskustvo, a konzumacija alkohola pokazuje se negativnom i za počinitelja i za žrtvu i stavlja ih u veći rizik. S obzirom

na navedeno, primarna obitelj igra veliku ulogu u razvijanju tolerancije na nasilje, te samim time i u potencijalnom međugeneracijskom prijenosu nasilja.

Sukladno svemu navedenom, važno je razvijanje preventivnih programa i strategija kojima se može utjecati na sprječavanje nasilja u partnerskim odnosima, koje će pridonijeti sprječavanju razvitka istih tih ponašanja kod novih generacija. Sustavna evaluacija, sveobuhvatne mjere, međusektorska suradnja, uključivanje zajednice i podizanje svijesti samo su neke od važnih čimbenika kod stavljanja točke na učenje i prijenos nasilnih ponašanja.

Popis slika

Slika 3.1.: Prikaz krugova obiteljskog nasilja, nasilja u intimnim vezama i nasilja nad ženama. Izvor: Klasnić, 2011. Stranica 5.

Slika 7.2.1.: Međugeneracijski lanac nasilja u obitelji. Izvor: Ajduković i Pavleković, 2000. Stranica 15.

Literatura

1. Ajduković, D., Löw, A., i Sušac, N. (2011). Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18(3), 527-553.
2. Ajduković, M., Kregar Orekšović, K., i Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59-91.
3. Ajduković, M. i Pavleković, G. (2000). *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
4. Ajduković, M. i Pečnik, N. (2007). *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alineja.
5. Ajduković, M., i Ručević, S. (2009). Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18(2) Adolescencija, 217-225.
6. Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. General Learning Press, New York.
7. Blažeka Kokorić, S. (2007). Rješavanje partnerskih sukoba s obzirom na spol partnera, iskustvo i trajanje partnerskog odnosa. *Ljetopis socijalnog rada* 14(1), 5-26.
8. Blažeka Kokorić, S. i Stolfa, G. (2021). Povezanost između obilježja partnerskih sukoba s doživljajem emocionalnog sagorijevanja i procjenom budućnosti partnerske veze. *Nova prisutnost*, 19(2), 419-436.
9. Cunningham, A., Jaffe, P. G., Baker, L., Dick, T., Malla, S., Mazaheri, N., i Poisson, S. (1998). *Theory-derived explanations of male violence against female partners: Literature update and related implications for treatment and evaluation* (pp. 1-10). London: London Family Court Clinic.
10. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
11. Dodaj, A., Sesar, K. i Šimić, N. (2017). Nasilje u mladenačkim vezama: teorijski pristupi. *Socijalna psihijatrija*, 45(2), 95-104.
12. Dragišić-Labaš, S. (2019). Partnersko nasilje, tradicionalni stavovi i upotreba alkohola u Srbiji. *Crimen (Beograd)*, 10(2), 109-121.

13. Felson, R. B., i Lane, K. J. (2009). Social learning, sexual and physical abuse, and adult crime. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 35(6), 489-501.
14. Gazdek, M. i Horvat, I. (2001). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Kriminologija & socijalna integracija*, 9(1-2), 85-94.
15. Holditch Niolon, P., Kearns, M., Dills, M., Rambo, K., Irving, S., Armstead T. L. i Gilber, L. (2017). *Preventing Intimate Partner Violence Across the Lifespan: A Technical Package of Programs, Policies, and Practices*. Atlanta: Division of Violence Prevention, National Center for Injury Prevention and Control i Centers for Disease Control and Prevention.
16. Janković, I. (2023). *Nasilje u adolescentskim i partnerskom vezama*. Monografija, Filozofski fakultet u Nišu.
17. Klasnić, K. (2011). Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu-konceptualne pretpostavke. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 20(3), 335-356.
18. Krznarić Jaković, T. (2020). *Uloga kognitivnih i motivacijskih činitelja u predviđanju konstruktivne komunikacije prilikom sukoba u bliskim vezama*, Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek Psihologija.
19. Leonard, K. (2001). Domestic violence and alcohol: what is known and what do we need to know to encourage environmental interventions?. *Journal of Substance Use*, 6(4), 235-247.
20. Mamula, M. (2011). *Seksualno nasilje u Hrvatskoj*. Zagreb: Ženska soba.
21. *Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022.* (2017). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
22. Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
23. Pereira, M. E., Azeredo, A., Moreira, D., Brandão, I., i Almeida, F. (2020). Personality characteristics of victims of intimate partner violence: A systematic review. *Aggression and violent behavior*, 52, 101423.

24. Petrović, J., Zotović, M., Pekić, J., Trbojević, J., Milovanović, I., Oros, M., Brkić, N., Kantar, S., Vuković, J., Kozić, A. i Branković, J. (2016). *Slika tela, seksualnost i partnerske veze u adolescenciji*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 146.
25. Poredoš Lavor, D. (2009). Prikaz knjige: Gordana Buljan Flander (ured.)-" Je li moguće da je to ljubav?" Priručnik o nasilju u vezama mladih, Grad Zagreb, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2009. *Policija i sigurnost*, 18(2), 271-275.
26. Poredoš Lavor, D. i Jerković, S. (2011). Nasilje nad muškarcima. *Policija i sigurnost*, 20 (3), 400-406.
27. Puhača, D. (2021). *Krivično delo nasilje u porodici–teorija i sudska praksa*. Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu.
28. Sesar, K., i Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42(3), 162-171.
29. Tontodonato, P., i Crew, B. K. (1992). Dating violence, social learning theory, and gender: A multivariate analysis. *Violence and victims*, 7(1), 3-14.
30. World Health Organization (2024). *Violence against women*. Posjećeno 19.05.2024. na mrežnoj stranici World Health Organisation: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
31. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji. *Narodne novine*, br. 70/17, 126/19, 84/21, 114/22, 36/24.
32. Žilić, M., i Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), 67-87.